

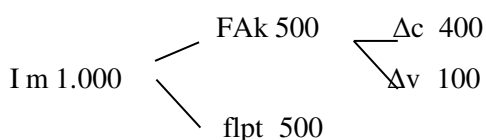
ПИТАЊЕ 26

5.4. Последице покушаја акумулације дела вишка вредности I одељка у условима просте репродукције

Да би се проста друштвена репродукција могла континуирано одвијати, обим и структура *производних* и *потрошних* добара морају у потпуности одговарати потребама дате заједнице. Целокупан национални доходак (новостворена вредност) иде у потрошњу, не постоји *фонд акумулације* из кога би се финансирала додатна улагања у производњу. Стога, проста друштвена репродукција је више *теоријски модел* него облик репродукције присутан у стварности. Велики је број услова који се морају испунити да би она стварно егзистирала у некој привреди.

Проширена репродукција омогућава задовољавање потреба растућег броја становништва и ствара могућност за сталан пораст животног стандарда. Ако је проширена репродукција *сталан и непрекидан* процес, потребно је утврдити и испитати услове који омогућују стално повећање обима производње.

Битна претпоставка проширене репродукције је да се *део вишка вредности издваја у фонд акумулације* (акумулисање дела вишка вредности) и тиме обезбеђују средства за *додатни* константни и варијабилни капитал. Може се претпоставити да се у I одељку акумулише $\frac{1}{2}$ вишка вредности:

Тада је на *почетку године* репродукције расподела капитала извршена на следећи начин:

$$\text{I } 4.000c + 400\Delta c + 1.000v + 100\Delta v + 500\text{flpt} = 6.000$$

$$\text{II } \underline{2.000c + 500v + 500m} = 3.000$$

$$6.000c + 400\Delta c + 1.500v + 100\Delta v + 1.000\text{flpt} = 9.000$$

Покушај акумулације дела вишка вредности (расподеле вишка вредности) у условима просте репродукције има следеће последице:

- смањује се тражња I одељка за средствима за потрошњу са 2.000 на 1.600 ($1.000v + 100\Delta v + 500\text{flpt}$), тј. за 400 нј. То ствара услове немогућности да II одељак реализује 400 средстава за потрошњу, односно у размени са I одељком неће моћи добити 2.000 средстава за производњу, већ само 1.600 – *немогућност размене*;
- укупне потребе (тражња) за средствима производње оба одељка су 6.400 ($6.000c + 400\Delta c$), док је произведено (понуда) 6.000 средстава за производњу – *мањак средстава за производњу*;
- укупне потребе (тражња) за средствима потрошње оба одељка су 2.600 ($1.500v + 100\Delta v + 1.000\text{flpt}$), док је произведено (понуда) 3.000 средстава за потрошњу – *вишак средстава за потрошњу*;
- вишак произведених средстава за потрошњу нужно условљава смањење обима производње II одељка, што доводи до отпуштања радне снаге, повећања незапослености, смањења цене радне снаге, што све додатно смањује тражњу за средствима за потрошњу.

Дакле, *последице покушаја акумулације дела вишка вредности* у условима просте репродукције су:

- 1) мањак (дефицит) произведених средстава за производњу;
- 2) вишак (суфицит) или хиперпродукција средстава за потрошњу;
- 3) немогућност да се у II одељку одржи континуитет просте репродукције;
- 4) сувишан број радника у II одељку, пораст незапослености и пад цене радне снаге.

То значи да процес акумулације је *потребан*, али није и *довољан* услов проширене репродукције.

ПИТАЊЕ 27

6. Проширена репродукција и њене законитости

Проширена друштвена репродукција је облик репродукције у коме се обим производње из године у годину повећава, односно *кружно кретање друштвене производње која се у сваком наредном циклусу увећава*. То је законитост развоја сваког друштва. Облик друштвене репродукције је синтеза појединачних одлука многобројних субјеката производње. Многобројне и самосталне одлуке доводе до појединачних проширених репродукција производних јединица које као резултат имају и проширену друштвену репродукцију. Производња у проширеном размеру – *економски развој*, природни је облик кретања друштвене производње, посебно у капитализму, с обзиром на сталну примену савршенијих технолошких достигнућа, као основног обележја овог облика економске организације друштва. Репродуковањем материјалних услова живота људи репродукују се и *друштвени односи* карактеристични за одређену друштвено-економску формацију, што представља нераздвојну целину.

Да би се производња из године у годину повећавала, то подразумева и континуирани пораст производње производних добара, односно да се *расположиви материјални инпути повећавају – реална акумулација*. Само тада је могуће обезбедити трајно повећавање друштвеног производа. То истовремено значи и да се целокупни национални доходак (новостворена вредност) не може трошити на личну потрошњу, већ се један његов део издваја у *фонд акумулације – новчана акумулација*.

Дакле, *два су основна услова* за остваривање проширене друштвене репродукције: *прво*, да се целокупан национални доходак не утроши за личну потрошњу (као у простој репродукцији), већ да се један његов део употреби за проширење производње (издвајање за акумулацију). У процесу акумулације стварају се *новчана средства* за проширење производње – врши се *новчана акумулација*;

друго, да постоји део производа издвојен за проширење производње, који својом материјалном структуром обезбеђује *додатну количину* средстава за производњу и средстава за личну потрошњу – *реална акумулација*. Тиме се обезбеђују *материјалне претпоставке проширене друштвене репродукције*.

Проширена друштвена репродукција претпоставља обезбеђење *додатних* чинилаца производње – *додатне количине средстава за производњу и увећан број радника*. Реални услови акумулације доводе до повећања укупног обима (и вредности) производње, тј. до повећања обима (и вредности) средстава за производњу и до повећања обима (и вредности) средстава за потрошњу. Капиталистичка друштвена репродукција одвија се у условима робне привреде, коју регулишу законитости тог начина производње. С обзиром да је мотивисана тежњом за максимизацијом профита, ова производња се може успешно одвијати само уколико се изврши *нормална реализација* произведене робе. Дакле, основни проблем несметаног функционисања капиталистичке проширене друштвене репродукције је *реализација робе*. Наиме, *успешна реализација робе* значи обезбедити надокнаду утрошеног капитала и присвајање произведеног вишка вредности, као услов несметаног настављања процеса производње у проширеном обиму.

Основни циљ анализе проширене репродукције је утврђивање основних *пропорција или законитости* које морају бити задовољене да би се несметано извршила реализација друштвеног бруто производа, односно националног дохотка и вишка вредности, и обезбедио несметан ток проширене друштвене репродукције. Пропорције представљају одговарајуће *материјалне и вредносне* количине употребљивих добара (роба) које ће у целини обезбедити репродуковање свих области привредног и друштвеног живота. Задовољење ових пропорција (законитости) практично значи да се обезбеђује *општа економска равнотежа* између понуде и тражње.

Прва, општа претпоставка проширене репродукције је издвајање дела вишка вредности у фонд акумулације – стварање *новчане акумулације*. *Друга*, претпоставка – стварање *материјалних услова* проширене репродукције подразумева постојања «вишка производа» I одељка у односу на првобитне потребе за средствима за производњу (Ic+Ic'), што представља стварање *реалне акумулације* и може се илустровати на два начина. Отуд два типа илустрација проширене репродукције.

На примеру Марксове шеме просте репродукције илустровати ток проширене репродукције уз повећање производње од 10 % у оба одељка!

Правилна шема просте друштвене репродукције:

$$I \quad 4.000c+1.000v+1.000m=6.000$$

$$II \quad 2.000c+ 500v+ 500m=3.000$$

$$6.000c+1.500v+1.500m=9.000$$

Имајући у виду захтев дат у претпоставци (проширење производње од 10%) нужно је прерасподелом између одељака друштвене производње повећати производњу средстава за производњу (на рачун производње средстава за потрошњу) у том износу да се обезбеди 10% већа производња средстава за производњу од потреба за тим средствима у условима полазне шеме просте друштвене репродукције, тј. нужно је произвести 6.600 средстава за производњу.

Стварање услова за остваривање постављеног циља 10%-тног проширења репродукције (**прелазна шема са просте на проширену репродукцију**):

$$I \quad 4.000c+400c_1+1.000v+100v_1+1.000m+100m_1=6.600$$

$$II \quad 2.000c-400c_1+ 500v - 100v_1+ 500m-100m_1=2.400$$

односно

$$I \quad 4.400c+1.100v+1.100m=6.600$$

$$II \quad 1.600c+ 400v+ 400m=2.400$$

$$6.000c+1.500v+1.500m=9.000$$

Законитости просте репродукције сада се претварају у законитости проширене репродукције (једнакости трансформишу у неједнакости) **САМО ВРЕДНОСНО**:

Прва, $I(v+m) > IIc$

Новостворена вредност I одељка мора бити **већа** од пренете вредности II одељка (целокупан вишак вредности се не троши на средства потрошње).

Друга, $I(c+v+m) > IIc$

Вредност произведених средстава за производњу мора бити **већа** од пренете вредности оба одељка (чиме се обезбеђује вишак произведених средстава за производњу која се могу ангажовати као додатна средства за производњу).

Треће, $I(v+m)+II(v+m) > II(c+v+m)$

Укупна новостворена вредност оба одељка мора бити **већа** од вредности произведених средстава за потрошњу (јер се целокупан вишак вредности не троши на средства за потрошњу).

Укупан обим друштвеног производа остао је непромењен (9.000), али је извршена прерасподела фактора производње, а самим тим и у структури друштвеног производа појединих одељака. Тако је *повећана производња средстава за производњу* («вишак» произведених средстава за производњу од 600 представља **реалну акумулацију** у коју се *новчана акумулација* преобраћа, тј. додатна средства за производњу – Δc оба одељка). «Да би се извршио прелаз од просте на проширену репродукцију мора производња I одељка бити кадра да израђују мање елемената постојаног капитала за II одељак, али исто толико више за I одељак. Овај прелаз, који се неће увек извршити без тешкоћа, олакшава се чињеницом што многи производи могу послужити као средства за производњу у оба одељка.»¹

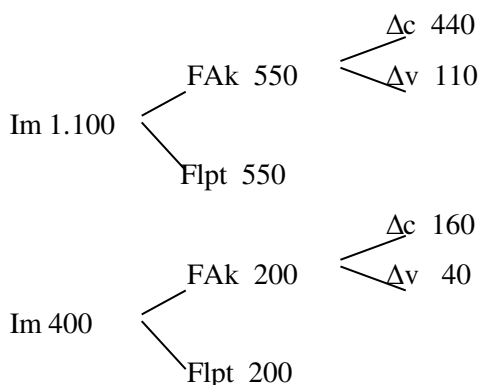
Тек тада су **створене материјалне претпоставке** процеса проширене репродукције.

Почетак прве године проширене репродукције:

Вишак вредности се не троши у целини на средства потрошње, већ се један део издвајау фонд акумулације (за додатне факторе производње) у оба одељка:

---

¹ *Kapital*, том II, стр. 412.

Обим и структура предујмљеног капитала на почетку прве године су:

$$I \quad 4.400c+440\Delta c+1.100v+110\Delta v+550Flpt=6.600$$

$$II \quad \underline{1.600c+160\Delta c+ 400v+ 40\Delta v+200Flpt=2.400}$$

$$6.000c+600\Delta c+1.500v+150\Delta v+750Flpt=9.000$$

На почетку године проширене репродукције врши се расподела произведеног. Стога, шема са почетка године треба да испуњава услове прости репродукције, односно да покаже да постојећи обим и структура производње омогућује потребну структуру улагања (понуа једнака тражњи) САМО ВРЕДНОСНО:

Прво, $I(v+\Delta v+flpt)=II(c+\Delta c)$

Потребе I одељка за средствима за потрошњу треба да су једнаке потребама за средствима производње II одељка, првобитним и додатним.

Друго, $I(c+v+m)=I(c+\Delta c)+II(c+\Delta c)$

Количина произведених средстава за производњу мора бити једнака укупним потребама за средствима за производњу оба одељка, првобитним и додатним.

Треће, $II(c+v+m)=I(v+\Delta v+flpt)+II(v+\Delta v+flpt)$

Количина произведених средстава за потрошњу мора бити једнака укупним потребама за средствима за потрошњу радника и капиталиста оба одељка, првобитним и додатним.

Уколико су остварене наведене пропорције (законитости) створене су претпоставке да се новчана акумулација претвори у *реалне додатне факторе производње* и процес производње на проширеној основи се може реализовати са наведеном структуром ангажованог капитала.

На крају прве године проширене репродукције:

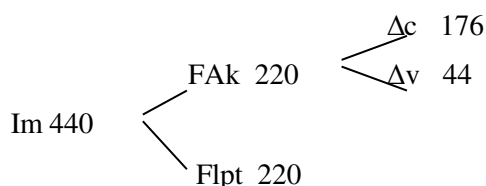
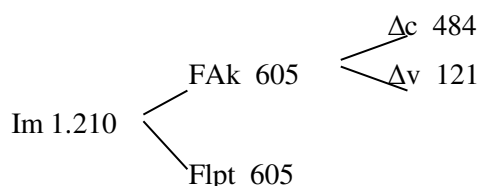
$$I \quad 4.840c+1.210v+1.210m=7.260$$

$$II \quad \underline{1.760c+ 440v+ 440m=2.640}$$

$$6.600c+1.650v+1.650m=9.900$$

Друштвени бруто производ и друштвени производи одељака су увећани за 10%. Истовремено, произведено је више средстава за производњу (7.260) у односу на укупну друштвену пренету вредност (6.600), што представља реална додатна средства за производњу за наредну годину (Δc).

Почетак друге године проширене репродукције:

Обим и структура предујмљеног капитала на почетку друге године су:

$$I \quad 4.840c+484\Delta c+1.210v+121\Delta v+605Flpt=7.260$$

$$II \quad \underline{1.760c+176\Delta c+440v+44\Delta v+220Flpt=2.640}$$

$$6.600c+660\Delta c+1.650v+165\Delta v+825Flpt=9.900$$

Уколико су на почетку друге године испуњени наведени услови (пропорције):

$$1) \quad I(v+\Delta v+flpt)=II(c+\Delta c)$$

$$2) \quad I(c+v+m)=I(c+\Delta c)+II(c+\Delta c)$$

$$3) \quad II(c+v+m)=I(v+\Delta v+flpt)+II(v+\Delta v+flpt)$$

створене су материјалне претпоставке за несметан ток проширене репродукције уз дати обим и структуру предујмљеног капитала.

На крају друге године:

$$I \quad 5.324c+1.331v+1.331m=7.986$$

$$II \quad \underline{1.936c+484v+484m=2.904}$$

$$7.260c+1.815v+1.815m=10.890$$

Структура и обим друштвеног производа на крају друге године показују да је остврен ток проширене друштвене репродукције по стопи од 10%.